

KÜRESELLEŞME, MEKANSAL PLANLAMA YAKLAŞIMLARINDAKİ DEĞİŞME VE KAMU YARARI

Tolga LEVENT

Yrd. Doç. Dr.
Mersin Üniversitesi
Mimarlık Fakültesi
Şehir ve Bölge Planlama Böl.
E-posta: tolgalevent@mersin.edu.tr

Yasemin S. LEVENT

Yrd. Doç. Dr.
Mersin Üniversitesi
Mimarlık Fakültesi
Şehir ve Bölge Planlama Böl.
E-posta: yaseminlevent@mersin...

Özet: Son dönemlerde, gündelik hayatın tüm boyutlarında önemli değişimler gerçekleşmektedir. Birçok araştırmacıya göre, bu değişimlerin temelinde bir makro süreç olarak küreselleşme bulunmaktadır. Küreselleşme etkilediği bu boyutlara bağlı olarak mekansal yapıları da değiştirmekte ve dönüştürmektedir. Bu dönem içerisinde, ulus-devlet güç kaybetmekte, bölgeler ve kentler yeni ekonomik düzenin işleyişi için önemli odaklar haline gelmektedir. Bu değişim süreci içerisinde, planlamanın mekansal sorunları ele alma biçimleri de, küresel bağlamın piyasa mekanizmalarını planlamanın önüne geçirme taleplerinden doğrudan etkilenmektedir. Bunun sonucunda, kentsel ölçekte, sermayenin mekansal taleplerinin hayata geçirilmesini zorlaştıran bütüncül kent idealleri geri plana atılmakta ve kentsel yapıları etkileyen mekansal gelişme, özellikle büyük kentlerde, küresel sermayenin finanse ettiği tekil kentsel projelere dayandırılmaktadır. Bu değişim, planlama müdahalesinin gerekçelendirilmesinde kullanılan en temel ilke olan kamu yararı ile planlama arasındaki mesafenin açılmasına neden olmaktadır. Bu çalışma, böyle bir bağlam içerisinde, kamu yararı ve planlama arasındaki uyumlu ilişkinin nasıl bozulduğunu ve hangi koşullar içerisinde yeniden üretilebileceğini tartışmayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede, ilk olarak, kentlerin ve kentsel planlamanın yeni bağlamı olarak küreselleşme çözümlenmeye çalışılmış, daha sonra küreselleşmenin mekansal taleplerinin nasıl hayata geçirileceği konusunda kritik önemde olan planlama yaklaşımlarındaki değişim irdelenmiştir. Çalışma, söz konusu değişimin kamu yararı ve planlama arasındaki ilişkiyi nasıl zayıflattığı ve bu ilişkinin nasıl yeniden üretilebileceği ile sonlandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: küreselleşme, yeni planlama yaklaşımları, kamu yararı

Globalization, Changes in Spatial Planning Approaches and Public Interest

Abstract: In recent decades, there have been significant changes in all dimensions of daily lives. According to many researchers, on the basis of these changes, there has been globalization, as a macro process. Parallel to the changing dimensions of daily lives, spatial structures of all spatial scales have also been changed and transformed. In this period, nation-states begin to lose their power, while regions and cities become significant nodes for the functioning of new economic order. With the processes of intertwined changes, the ways of handling spatial issues of urban planning have been also influenced by the global context where the market mechanisms enforce new types

Levent, T., & Levent, Y. S., 2011, "Küreselleşme, Mekansal Planlama Yaklaşımlarındaki Değişme ve Kamu Yararı", *Toplum ve Demokrasi*, Yıl 5, Sayı 11, Ocak-Haziran, s. 53-74.

of planning practices. The result is the strengthen of globally financed urban redevelopment projects by neglecting the conceptualizations of cities as wholes that are fostered by comprehensive planning. One of the main results of all these changes in urban planning context becomes the increasing gap between planning and public interest, which is the basic principle used for the legitimation of planning intervention. In this framework, this study aims to understand the reasons of the deterioration of harmonic relations between planning and public interest and the ways of restoration of these relations. To fulfill this aim, firstly, the process of globalization influencing the cities and urban planning is examined. Then the changes in planning approaches are investigated since planning has a key function by realization of spatial demands of globalization in the process of urban development. The study ends with an examination of the changing relations between planning and public interest and a discussion how these relations could be restored.

Keywords: *globalization, new planning approaches, public interest*

Son 40 yıl toplumsal hayatın tüm boyutlarında önemli değişimlerin gözlemlendiği bir dönem olmuştur. Bu dönemde, politik alanda, kontrol ve siyasal temsil mekanizmaları parçalanmaya ve temsili demokrasi sorgulanmaya başlamış, sosyal ve kültürel alanda, homojenleşme küresel bir proje olarak sunulurken, yerel ölçekte heterojenleşme, sosyal kutuplaşma ve sosyo-mekansal ayrışma artmıştır. Bu dönüşüm sürecinin temelinde, ekonomik yapıdaki değişimler bulunmaktadır. 1970'li yıllar içerisinde, petrol fiyatlarının kısa bir süre içerisinde hızla artması ve bu artışın tetiklemesi ile birbiri ardına ortaya çıkan ekonomik krizler nedeniyle, fordist üretim biçimleri çözülmeye ve postfordist üretim biçimleri gündeme gelmeye başlamış, bu çözümlenilen üretimin uluslararasılaşmasına neden olmuş ve ağırlıklı olarak ulus-devlet içerisinde işleyen kapitalist ekonomik düzen, küresel ölçek ile eşleşmeye başlamıştır (Tickell ve Peck, 1992; Castells, 1997; Habermas, 2002; Levent ve Sarıkaya Levent, 2010). Bu dönem içerisinde küreselleşme, tüm sosyo-mekansal süreçleri etkileyen bir makro-süreç olarak algılanma eğilimine girmiştir.

Küreselleşme, iletişim, ulaşım ve değişim ilişkilerinin ulusal sınırlardan taşacak şekilde yoğunlaşması ve çapının büyümesi sürecidir (Şengül, 1998; Habermas, 2002). Bu süreç içerisinde, ulus-devletler sermaye üzerindeki kontrol edici gücünü kaybetmekte ve ekonomik anlamda zayıflama eğilimine girmektedirler. Bu güç kaybı ve zayıflama eğilimi, küreselleşmenin sermayeyi dünya ölçeğinde bütünleştirme hedefine bağlı olarak, uluslararası sermayenin önündeki engellerin kaldırılması ve sermaye hareketlerinin dünya ölçeğinde özgürleştirilmesi sonucunu ortaya çıkarmaktadır (Keskinok ve Ersoy, 2006: 58). Ulus-devletin rolü ve işlevinin dönüştüğü bu bağlam içerisinde belirlenen yeni hedeflerden birisi, küresel sistemin talepleri doğrultusunda ulus-devletin küçültülmesidir (Keskinok ve Ersoy, 2006: 64). Bu hedef, ulus-devletin bazı işlevlerinin terk edilmesi, içsel kaynakları yeniden dağıtma ve düzenleme otoritesinin azaltılması ve uluslararası sermaye hareketlerinin önündeki kısıtlama ve sınırlamalarının ortadan kaldırılmasına yönelik kuralsızlaştırma ile hayata geçirilmeye çalışılmaktadır (Keskinok, 2006: 69). Devletin terk

etmeye başladığı işlevlerden birisi de, mekansal planlamadır ve küresel bağlam içerisinde mekansal planlama süreçleri, ulus-devlet bağlamından yalıtılarak yeniden tanımlanmaya çalışılmaktadır (Keskinok, 2006).

Mekansal planlamanın ulus-devletin gündemindeki önemli yerini kaybetmeye başladığı bu dönem, tüm mekansal yapıların da değişmeye başladığı bir dönemdir. Kentler ve bölgeler, giderek daha fazla ön plana çıkarak, bir yandan, yeni ekonomik düzenin işleyişinde önemli mekansal ölçekler olmakta, diğer yandan ise, eşitsiz gelişmenin koşullarının sürekli olarak yeniden üretildiği ve farklılıkların giderek derinleştiği sahneler haline gelmektedirler. Bu bağlam içerisinde küreselleşme, mekan bilimlerine ilişkin kuramsal çalışmalarda oldukça merkezi bir konumda yer almakta, ölçekten bağımsız olarak mekansal süreçleri açıklamaya çalışanlar için temel çıkış noktası olarak kullanılmakta ve genelde olumlanan ve "her şeye kadir, bütün güzelliklerin kaynağı, ilahi bir makine ya da süreç gibi" sunulmaktadır (Keskinok, 2006:68).

Bu çalışma, özellikle Türkiye için mekansal planlama sürecinin yeniden tanımlanması gerekliliğinin ortaya çıktığı bir dönem içerisinde, kamu yararı ve planlama arasındaki uyumlu ilişkinin nasıl bozulduğunu ve hangi koşullar içerisinde yeniden üretilebileceğini tartışmayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede, giriş bölümünü izleyen ikinci bölümde, kentlerin ve kentsel planlamanın yeni bağlamı olarak küreselleşme incelenecek ve küresel düzenin kentlerden talep ettikleri çözümlenmeye çalışılacaktır. Bu taleplerin nasıl hayata geçirileceği konusunda kritik önemde olan planlama ve bu planlama yaklaşımlardaki değişme, çalışmanın üçüncü bölümünün temel konusudur. Bu bölümde ilk olarak, iletişimsel akılcılığa dayalı esnek planlama yaklaşımları ve bu yaklaşımlarının temel nitelikleri irdelenecek, daha sonra bu yaklaşımların sorunlu ve zayıf yanları, özellikle Türkiye bağlamı içerisinde, ele alınacaktır. Dördüncü bölüm, kamu yararı üzerindedir. Bir dönem planlamaya meşruiyetini veren temel bir nitelik olarak kamu yararı kuramsal olarak incelenecek, esnek planlama yaklaşımlarında göz ardı edilen kamu yararının planlama ile neden ve nasıl ilişki kurması gerektiği ve mevcut planlama bağlamı içerisinde kamu yararının pratik bir biçimde nasıl yeniden üretilebileceği konuları ele alınacaktır. Beşinci ve son bölümde, kamu yararının planlama için neden hala önemini koruduğu konusu tartışılacaktır.

Kentlerin ve Kentsel Planlamanın Yeni Bağlamı: Küreselleşme

Küreselleşme, ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmelere bağlı olarak, zaman ve mekan sıkışması sürecinin hızlanması, ulaşım, iletişim ve değişim ilişkilerinin ulusal sınırlardan taşacak biçimde yoğunlaşması ve belirli ekonomik, politik, sosyal, kültürel ilişkilerin küresel ölçekte yayılması anlamına gelmektedir (Şengül, 1998; Habermas, 2002). Küreselleşmenin en somut ifadesi, sınırları görece kolay bir biçimde aşabilen, çok hızlı, akışkan ve sürekli genişleme talebinde olan sermaye hareketlerinin ortaya çıkması,

yurtdışında gerçekleştirilen doğrudan yatırımların artması, uluslararası şirketlerin sayısının ve yeni ekonomik düzen üzerindeki etkilerinin çoğalması ve küresel rekabetin şiddetlenmesidir (Tobin, 1998; Habermas, 2002).

Gelişmekte olan ülkelerin yerel faaliyetlerinin uluslararası pazarlara sunulmasına olanak sağladığı için, bazen, ekonomik anlamda olumlu bir olgu olarak ele alınsa da, uluslararası firmaların ulus-devletlerin sosyal ve politik gereksinmelerini dikkate almadan dünya pazarlarına yönelik stratejiler izlemeleri ve sermayenin önündeki tüm engellerin kaldırılarak tek bir dünya pazarı etrafında bütünleştirilmesi talepleri, ulus-devletlerin sermaye üzerindeki kontrol gücünü ve içsel kaynaklara yatırım yapma kapasitesini kaybetmeye başlamasına neden olmakta, bu durum ulusal ekonomileri olumsuz etkilemekte ve zarar görmelerine neden olmaktadır (Bartoli, 2000; Keskinok ve Ersoy, 2006:57).

Kapitalist düzenin egemenliğini daha da güçlendirmesi anlamına gelen küreselleşmenin (Keleş, 2001:563) en önemli boyutu ekonomi boyutu olsa da, bu makro sürecin toplumsal hayatın farklı boyutları üzerinde de etkileri bulunmaktadır. Politik boyutta, temsili demokrasinin sorgulanması ve katılımcı yeni bir demokrasi anlayışının aranması; sosyal ve kültürel boyutta, sosyal homojenleşmenin küresel bir proje olarak ortaya konulması, ancak yerelde heterojenleşme, sosyal kutuplaşma ve sosyo-mekansal ayrışmanın artması en önemli etkiler arasındadır (Castells, 1997; Habermas, 2002). Bir diğer önemli etki ise, küreselleşmenin tüm mekansal yapıları dönüştürücü etkisidir ve bu etki, yeni düzenin kendi gerçekliğine uygun mekansal örüntüler yaratma talepleri ile ortaya çıkmaktadır.

Küreselleşmeye bağlı olarak yeni mekansal örüntülerin ortaya çıkması, ulus-devletlerin ekonomik güç kaybı ile doğrudan ilişkilidir. Bu güç kaybı sonucunda, ulus-devletler, yerel yönetimlere ve kentsel mekanın biçimlenişinde kritik konumda bulunan kamu kuruluşlarına sağladıkları maddi destekleri azaltmaya ve kentsel gelişmenin maliyetlerini yeterince karşılayamadıkları için kentsel mekan ve kentleşme süreçleri üzerindeki kontrol edici güçlerini yitirmeye başladıkları bir döneme girmektedirler (Ohmae, 1995). Ulus-devletler içine girdikleri bu çıkmazdan kurtulabilmek ve kentler üzerindeki kontrollerini sağlamlaştırabilmek için, kentsel gelişmenin maliyetlerini küresel sermayeye devretmek istemekte, ancak küresel sermaye üstelenebileceği bu maliyete karşılık, merkezi ve yerel yönetimlerin kentsel mekanı kendi tercihlerine uygun hale getirmesini talep etmektedir. Bu kapsamda, merkezi yönetimler, küresel sermayenin mekana çökmesi ve kentsel gelişmeyi finanse edebilmesi için uygun yasal düzenlemeleri gerçekleştirmeyi; yerel yönetimler ise bu çökmenin gerçekleşebilmesi için, özellikle kaynak yaratma potansiyeli yüksek olan ve sermaye gruplarının ilgi gösterdikleri kentsel mekanlara yönelik planlarda değişiklik yapmayı ve arsa-altyapı sağlayarak kentsel mekanı sermayenin talep ettiği olası gelişmelere uygun hale getirme yoluna gitmektedirler. Bu bağlam içerisinde, kentler, giderek artan bir biçimde, dışsal dinamiklerin yasal meşruiyeti zayıf plan dışı

müdahalelerine açık hale gelmekte (Öktem, 2005) ve kentlerin daha önce deneyimlemediği mekansal örüntüler ortaya çıkmaya başlamaktadır.

Bu süreçlerin tüm kentleri aynı biçimde etkilediğini söylemek çok gerçekçi değildir. Bu etkiler, küreselleşmenin kentler ile kurduğu ilişkilere bağlı olarak ortaya çıkmaktadır ve bu ilişkiler kapsamında kentleri üç ayrı kategoride ele almak olanaklıdır.

Birinci kategoride, küresel kentler sistemine dahil olmayan ve küresel sermayenin ilgi göstermediği kentler bulunmaktadır. Genellikle az gelişmiş bölgeler içerisinde yer alan bu kentlerin ekonomik yapıları, ulus-devletin yeniden dağıtım işlevi çerçevesinde gerçekleştirdiği yatırımlara ve kaynaklara; idari yapılanmalar içerisinde her türlü ekonomik, sosyal ve politik işleyişi düzenleyen kamu sektörüne; yerel ve ulusal pazarlara yönelik olarak gerçekleştirilen tarımsal üretime ya da küçük, orta ve, çok nadir olarak, büyük ölçekli sanayi üretimine dayanmaktadır. Küresel sermayenin bu kentlere yönelik ilgisizliğinin nedeni, bu kentlerin fazla bir ekonomik potansiyeli olmamasıdır (Levent, 2009).

İkinci kategoride yer alan kentlerde, ekonomik yapı, bu kentlerin küresel ekonomik sistemde sahip olmak istedikleri pozisyonların nitel ve nicel önemine bağlı olarak gelişmektedir. Bu kategoride, bazı yenilikçi stratejiler ile üretim kapasitelerini arttırma ve bu kapasiteyi küresel pazarlara ihraç etme amacındaki üretim merkezi olan kentler ile yerel kültürel değerlerini küresel turizmin hizmetine sunan tüketim merkezi olan kentler bulunmaktadır (Eraydın, 1992). Küresel sermaye, üretim merkezi olan kentlerde yeni sanayi alanlarının gelişimini; tüketim merkezlerinde ise, oteller, kongre ve fuar merkezleri gibi yeni turizm altyapılarının gelişmesini talep etmektedir. Kentsel yapılarıdaki değişim ise, temel olarak, bu talepler ile şekillenmektedir.

Üçüncü kategoride küresel kent olma iddiası taşıyan kentler bulunmaktadır. Bu kentler, hiyerarşik olarak örgütlenmiş ve farklı etki alanlarına sahip yönetim merkezleridir. Hiyerarşinin en üst basamağında New York, Londra ve Tokyo bulunmakta ve küresel ekonomik işleyiş büyük ölçüde bu merkezlerden kontrol ve idare edilmektedir (Sassen, 1991). Daha alt seviyede, küresel kentler sisteminde bölgesel merkez olma iddiasındaki kentler yer almaktadır. Bu kentler, önemli ölçülerde servis faaliyetini bünyesinde barındırmakta ve bu servis faaliyetleri genellikle merkezi iş alanlarında yerleşmektedir. Merkezi iş alanlarının beklenenin ötesinde büyümesi ve yoğunlaşması, bu alanlara yönelik ulaşım altyapısı yatırımlarının gerçekleştirilmesi ve kentsel donatının sağlanması gibi kentsel değişimler ise, kentin tüm mekansal yapısını doğrudan etkilemektedir (Öktem, 2005; Levent ve Sarıkaya Levent, 2010).

Küresel bağlamın etkisi altındaki kentler, özellikle üçüncü kategoride yer alanlar, çoğu zaman o kentlerde bile yaşamayan aktörlerin mekansal talepleri ile yüzleşmek durumunda kalmaktadırlar. İdeolojisini tüketimcilik üzerine kurmuş kozmopolitan ulusötesi sınıfa dahil olan bu aktörlerin

talepleri, sermaye birikim süreçlerini kentsel mekan üzerinde problemsizce gerçekleştirmektir (Sklair, 1999; Öktem, 2005). Kentlerin gizil hakimleri olmaya aday bu sınıf, çoğu zaman ulusal sermaye ile ortaklıklar kurarak, kentleşmeyi yönlendiren kamu otoritesinden ilgili yasal mevzuatta değişikliğe gidilmesini ve kendilerini kısıtlayan yasal şartlardan muafiyet talep etmektedir. Tüm kentlilerin uyması gereken düzene uymamaktan çıkar sağlamayı amaçlayan bu aktörler, bu özellikleri ile küresel sistemde yer alan ve bu sisteme girmek isteyen kentlerde, kentsel gelişmeyi yönlendiren ve toplumun tarihsel olarak oluşturduğu kentsel değerlerden, o kentte yaşamasalar bile, daha fazla payı talep eden gruplardan biri haline gelmektedirler (Sklair, 1999; Öktem, 2005).

Bu sınıfın kentsel mekandaki stratejisi, genellikle, teknik ve sosyal altyapısı tamamlanmamış kent çeperleri yerine, yapılı çevrede kritik konumda bulunan kentsel alanlarına yönelmek ve sermaye birikim süreçlerini hızlı ve sorunsuzca tamamlamak adına bu alanlarda daha fazla getiri elde edilebileceği kentsel projeleri gündeme getirmektedirler. Ancak bu projelerin, mevcut mekansal planlar ile uyumlu olarak önerilmesi uzun süren analitik ve sentetik planlama çalışmaları gerektirdiğinden ve bu planların temel hedefleri sermayenin hızlı birikim hedefleri ile çeliştiğinden, bu projeler, genellikle, üst ölçekli nazım planların ortaya koyduğu kentsel bağlamdan kopuk bir biçimde tanımlanmaktadır.

Ulusötesi sınıfın bu taleplerine ve stratejilerine karşılık olarak, kentlerin verdiği tepkilerde küresel bağlama uygun olarak şekillenmektedir. Kentler arasındaki rekabetin şiddetlendiği bu yeni küresel düzen içerisinde, birçok kent gelişme stratejisini, çeşitli pazarlama stratejileri kullanarak, yatırımcıları cezbetmek ve küresel ölçekte serbest dolaşan sermayeyi kendi üzerilerine çöktürmek olarak belirlemiştir. Bu doğrultuda sahip oldukları değerleri kullanmayı bir araç olarak gören kentlerin başarı için stratejik vizyon geliştirmesi önemli hale gelmekte; ancak bu stratejik vizyon, genellikle, sosyal ve kültürel gereklilikleri dikkate almadan ekonomik hedeflere öncelik vererek oluşmakta ve kentsel, bölgesel, ulusal ve küresel paydaşları olabilen özel sektörü artan bir biçimde planlama süreci içerisine dahil etmek olarak ele alınmaktadır (Newman ve Thornley, 1996).

Özel sektör ise, planlar arası hiyerarşi üzerinden tanımlanan mevcut planlama pratiğinin, kentsel yapıların hızla değişen koşullara uyum sağlama, kentsel gelişme hızını yakalama ve kontrol etme konularındaki yetersizlikleri öne sürerek ve planlamanın yatırımcıların gelişme taleplerini karşılayamadığı yönündeki iddialara dayanarak, her türlü yatırımın yer seçiminin, planlama ölçütlerini dikkate almadan, yatırımcı tercihlerine göre yapılması gerektiğini ileri sürmektedir. Bu iddialar giderek yaygınlaşmakta, hem teorik ve hem de pratik alanda destek bulmaya başlamaktadır. Sermaye hareketlerini zaman ve mekandaki kısıtlamalardan kurtarma girişimi olarak da görülebilecek bu sürecin doğal bir sonucu, planlamayı destekleyenlerin sayısının azalması, planlamanın piyasa mekanizmaları karşısında güç kaybetmeye başlaması,

kentsel gelişmeye yön verenlerin giderek artan bir biçimde yatırımcılar ve piyasa mekanizmaları haline gelmesidir (Hall, 1996; Köroğlu ve Yılmaz, 2004; Keskinok ve Ersoy, 2006:66).

Birbirini etkileyen ve destekleyen bu iki sürecin ortaya çıkardığı durum, kentlerin rant yüzeylerinden oluşan mozaikler olarak kavramsallaştırılmasına ve planlamanın bütünsel bir kent vizyonu olmadan, farklı çıkar gruplarının tekil taleplerini kolajlayan, mevcut sosyo-mekansal ilişkileri dikkate almadan bağıntısız parçaları bir araya getiren bir faaliyet alanına dönüşmesine neden olmakta, kamu yararı üzerinden işleyen planlama kurumunu geri plana iterken finansal fizibilite üzerinden işleyen projeci anlayışı ön plana çıkarmaya başlamaktadır (Levent, 2010a).

Planlama ve kent bağlamını doğrudan etkileyen bu süreçler, Türk kentleri, özellikle büyük metropoller, için de geçerlidir. Gerçektende, bir yandan Türkiye’de planlama mevzuatı kent bütünü düşünülmeden kentin parçalarına müdahale etmeyi olanaklı kılan düzenlemeler ile birlikte değişmekte, diğer yandan plan değişiklikleri ve planlardan kopuk önerilen kentsel projeler, küresel kentler sistemine dahil olmak ve küresel düzen içerisinde üstlenebilecekleri yeni roller üzerinden kentsel gelişmeye temel olacak vizyonlarını oluşturmak isteyen kentler için giderek öne çıkan seçenekler olmaktadır.

Konuya ulusal planlama sisteminde öngörülen yasal değişiklikler çerçevesinden yaklaşıldığında, 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu gibi planlama hizmetinin üretilmesini etkileyen dolaylı örnekler yanında, 5393 sayılı Belediye Kanunu ve özellikle, bu kanunun 73. maddesi ile gündeme gelen "Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı", 4957 sayılı Turizmi Teşvik Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ve 5761 sayılı Turizmi Teşvik Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun gibi planlamayı kısmen işlevsizleştiren ve tüm kentler için yasal bağlamı belirleyen değişiklikler ile 5104 sayılı Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu gibi yerele özel kanunlar göze çarpmaktadır (Levent, 2010b). Bu tarz yasal düzenlemeler ile, plan yapma-onama yetkileri, yetki karmaşası yaratacak şekilde, farklı kurumlar arasında dağıtılmakta ve kent bütünü’nün planlı kontrolünden sorumlu kurumsal yapılar zayıflatılmaktadır.

Öte yandan, İstanbul için gündemde olan Galataport, Haydarpaşa Turizm Bölgesi, Şişli İETT Garajı Arazisi üzerinde önerilen Dubai Towers, Beşiktaş Ortaköy’deki Karayolları Arazisi ve Ataköy Marina, Ataköy Turizm ve Ataköy Otelcilik’in oluşturduğu Ataköy Grubu gibi küresel sermayenin ilgi gösterdiği ve çökelmek için plan değişiklikleri ile uygun mekansal koşulların oluşturulmasını talep ettiği kritik önemde kentsel alanlar bulunmaktadır. Genellikle konum olarak avantajlı kamu hizmet alanlarında önerilen bu projeler özel sektöre yüksek kentsel getirileri vaatmekte, ancak uzun erimli plan anlayışına dayanmayan, şeffaf süreçlerle üretilmemiş ve kentlerin bütüncül bir anlayışa sahip olmadan ve birbiri ile ilişkisi olmayan parçalar üzerinden geliştirilmesi anlayışını zorlamaktadır (Bilsel, 2006). Meşruiyetinin

mekansal karşılığını muğlak küresel kent söyleminden alan bu yaklaşım, diğer Türk kentleri için de, bir model haline gelmeye başlamıştır. İzmir Liman Bölgesi'nin, küresel sermayenin ilgi göstermesi için bir uluslararası kentsel tasarım yarışması ile yeniden ele alınması ve Ankara'da uluslararası film stüdyoları ve hayvanat bahçesi gibi yeni kentsel işlevler üzerinden küresel sermayenin cezbedilmesi çabalarına bu çerçeveden bakmak gerekmektedir.

Küresel sermayenin de, bu değişimlere kayıtsız kaldığını söylemek olanaklı değildir. Uluslararası Gayrimenkul Yatırımcıları Derneği, uluslararası gayrimenkul sektörünün Türkiye'ye, özellikle de İstanbul'a, ilgisi artarak devam etmekte olduğunu ve İstanbul'un mevcut yatırım performansı, yeni yatırım fırsatları ve gelişme potansiyeli açısından üst sıralarda yer aldığını belirtmektedir (Uluslararası Gayrimenkul Yatırımcıları Derneği, 2012).

Planlama Yaklaşımlarındaki Kuramsal Değişme

Küreselleşmenin dönüştürücü bağlamı, her ölçekteki mekansal yapılar yanında, planlama teorisi üzerinde de etkili olmuştur. Zaten inceleme nesnesinin yapısal olarak değiştiği bir ortamda, teorinin bu değişime varlıkbilimsel ve yöntembilimsel olarak yanıt vermemesi olanaksızdır. Farklı boyutları olan teorinin bu değişimini, kente ve diğer mekansal yapılara müdahalenin yeni biçimlerine teorik arkaplan oluşturma çabası olarak değerlendirmek de mümkündür.

Küreselleşmenin planlama üzerindeki dönüştürücü etkilerine kadar, hakim olan planlama yaklaşımı öncelikle fiziksel planlama, daha sonra kapsamlı akılcı planlamadır. Klasik planlama olarak da adlandırılan fiziksel planlamanın temel işlevi, kentin fiziksel gelişmesini düzene sokmak ve hangi arazi kullanım kararlarının kentin hangi konumlarında yerseceğini belirlemektir. Bu yaklaşımın ardılı olan kapsamlı akılcı planlama, kent planlamayı kentin tüm boyutları ile gelişmesinin bir aracı olarak görmekte ve kamu politikalarının mekansallaştırılmasını sağlayan tam akılcılık ile verilmiş kararlar dizisi olarak ele almaktadır (Keleş, 1997:99-102).

Her iki yaklaşımında bütüncül bir kent ideale sahiptir. Fiziksel planlama için bu bütüncül kent ideali, düzen, etkenlik, ergonomi, güzellik gibi hedefler ile şekillendirilmek istenen kentsel fiziki yapıdır (Keleş, 1997:99). Bu yaklaşımda, kentin gelecekte alacağı genel biçim, kent plancısı veya planlama ekibinin kentle ilişkilendirdiği vizyona bağlıdır. Kamu yararı ise, planı hazırlayanlar tarafından kentin salt fiziksel boyutları dikkate alınarak tanımlanmakta ve eğer plan hayata geçerse, tanımlanmış bu kamu yararının hayata geçmesi olanaklı olabilmektedir. Kapsamlı akılcı planlama, bütüncül kent idealini daha da ileri götürmekte, fiziksel yapının yanına ekonomik, sosyal, kültürel, politik ve idari boyutları ekleyerek kenti çok boyutlu olarak ele almaktadır (Keleş, 1997:101). Bu yaklaşımda, plan kapsamında üretilen kamu yararının, fiziksel planlama yaklaşımları içerisinde tanımlanana göre, daha gerçekçi olduğunu söylemek olanaklıdır. Ancak geleceğe yönelik

kestirimlerin olumsal sosyal sistemler olan kentlerde çok doğru olarak yapılamaması ve planı tüm kararları ile uygulayacak otoritenin genellikle mümkün olamaması, kamu yararının hayata geçmesi açısından problem yaratmaktadır.

Her iki planlama yaklaşımında da, kamu yararının hayata geçirilmesinden kaynaklı sorunlu yanlar bulunsa da, kamu yararının bütüncül bir perspektiften ele alınması ve tanımlanması çabaları, kamu yararının planlamanın sosyal meşruiyetini sağlayan bir kavram olarak ele alınmasını sağlamıştır.

Kent ve planlama bağlamını etkileyen küresel düzen, bütüncül planlama yaklaşımları yerine kısa erimli ve parçacıl bir planlama yaklaşımını desteklemektedir ve bu yaklaşım, kamu yararının merkezde olmadığı bir yaklaşımdır. Ayrıca, bu yaklaşımları destekleyenler, bütüncül planlama yaklaşımlarının (fiziksel planlamanın ve kapsamlı akılcı planlama) teorik temellerinin pratikle ilgilenenlerin ihtiyaçlarına izin veremeyecek kadar zayıf olduğu ileri sürmekte, bu yaklaşımların piyasa mekanizmalarının zorladığı kentsel gelişme hızını yakalama ve kontrol etmede yetersiz kaldığını belirtmekte (Hall, 1996) ve bu planlama yaklaşımının kapitalist küreselleşmenin başaktörü olan sermayenin tekil talepleri ve eylemleri karşısında yeteri kadar dirayetli olmadığından ve çözüldüğünden yakınmaktadır (Göksu, 2002:78).

Planlamanın ele alınışındaki bu değişim, ekonomik kaynaklarını kaybetmeye başlayan ve ekonominin belirli alanlarına müdahale etme gücü azalan merkezi yönetimlerin, kaynak yaratmak ve bu sayede iktidarlarının maddi temellerini sağlamak için kente yöneldikleri bir dönemde gerçekleşmektedir. Bu dönemde tercih edilen yöntem genelde kentsel projelerdir, çünkü bu projeler ile, kentsel gelişme hızı artırılabilen, kente planlı müdahalenin maliyeti (bütüncül yaklaşımlara göre) azaltılabilmekte, planların uygulanmasında sorumlu siyasi aktörler bütüncül bir planlama yaklaşımının kamu yararını sağlamak adına bireysel çıkarlara verebileceği zararlardan doğması muhtemel muhalefetten kurtulabilmekte ve piyasa aktörleri sermaye birikim süreçlerini hızlı ve sorunsuzca gerçekleştirebilmek için kısa erimde sürekli değiştirdikleri mekansal taleplere kolayca yanıt alabilmektedir. Ancak daha çok kaynak tüketme potansiyeli olan ve bu tüketimi hakça yap(a)mayan bu parçacıl yaklaşım, planlamanın kaynak yaratmak ve yaratılan kaynakların farklı toplumsal gruplara kamu yararını gözeterek adaletli ve hakça dağıtılmasını sağlamanın aracı olarak ele alınmasından farklıdır (Levent, 2010a; Levent, 2010b).

Bütüncül planlama yaklaşımlarını eleştiren ve bütüncül olmayan bir çerçeveden kentsel proje düşüncesini destekleyen kent plancıları, teorik desteklerini bilinçli ya da bilinçsiz bir biçimde iletişimsel planlama teorisinden almaktadır. Bu desteğin arkasında, hem plancıların hemde bu teorik çerçevenin ortaya çıkarmak istediği kentsel gelişme sürecinin benzeşmesi yer almaktadır.

1970'li yılların sonu ile birlikte, yasal düzenlemeleri piyasa mekanizmaları ve girişimci kültür ile değiştirmeye yönelik siyasalarda neo-liberal politikaların yükselmesi sonucu ön plana çıkmaya başlayan (Wong, 1998:221) ve katılımcı - işbirlikçi özellikleri vurgulayan iletişimsel planlama teorisi, esnek planlama yaklaşımları olarak adlandırılabilir müzakereci- işbirlikçi, pratik-tepkisel, taahhütçü ve stratejik planlama gibi esnek planlama yaklaşımlarını bünyesinde barındırmaktadır (Ataöv, 2007; Healey, 2003; Wong, 1998; Innes, 1996; Albrechts, 2004).

Tüm bu yaklaşımların esnek planlama yaklaşımları olarak adlandırılmasının temel nedeni, bu yaklaşımların katı ilkelere ve bütüncül kent ideallerine sahip kapsamlı akılcı planlamanın karşısına konulması ve hazırlanmış planların uygulanmasına ilişkin kesinleşmiş kararları son noktaya kadar geciktirebilen ve değiştirebilen bir anlayışa sahip olabilmesidir. Bu yaniyla, kentin gelecekte alacağı formu, planlama süreci içerisinde kesin olarak belirleyen fiziksel planlama ve kapsamlı akılcı planlamadan ayrılmaktadır. Esnek planlama yaklaşımlarındaki temel iddia, sadece otorite ve uzmanlar değil, tüm ilgili grupların planlama ile ilişkili karar verme süreçlerine katılımı temelinde oturan yeni bir sosyal görüş getirmiş olduğudur (Ataöv, 2007:142). Bu durum, bu planlama yaklaşımlarının felsefik temellerine iletişimsel akılcılığın hakim olması anlamına gelmekte ve bu nedenle bu yaklaşımlar, iletişimsel planlama teorisi kapsamında değerlendirilmektedir.

İletişimsel akılcılık, en genel anlamda, etkileşimli pratiklerin niteliklerini değerlendirmek için kullanılabilir normatif bir prensiptir (Habermas, 1984). Bir konu ile ilgili kararın, o konunun tüm paydaşlarının tekil iddia ve taleplerini özgürce ortaya koyması, uzlaşa ve fikir birliğinin sağlanmasından sonra alınması gerektiğini ortaya koyan iletişimsel akılcılık (Gedikli, 2004:19), doğrular yerine söylemlerin öne çıktığı bir anlayışı beraberinde getirmektedir. İletişimsel akılcılığın pratikte işlerlik kazanabilmesi için hiyerarşi, zorlama, şiddet, baskı gibi toplumsal unsurların olmadığı, bireyler ve grupların eşit ve özgür olduğu bir kamu alanının var olması ve bu alanda kurulan diyaloglar ve oydaşmalar ile ortaya çıkması gerekmektedir (Tekeli, 1999:247; Tekeli, 1999 içerisinde referans verilen Villa, 1993).

İletişimsel akılcılığa dayalı planlama yaklaşımları, etkileşimli karar alma süreçleri olarak da görülmektedir. Mekan yerine süreçlere odaklanan bu yaklaşımlar, yönetim işlevi olmaktan çıkmakta, merkezi ve yerel yönetim, sivil toplum ve özel sektör arasında bir işbirliği olarak yeniden örgütlenmektedir (Gedikli, 2004). Bu durum, kentsel gelişme sürecinde görev ve sorumlulukları artan özel sektörün, bu yaklaşımları daha fazla benimsemesinin temel nedenidir. Bu bağlam içerisinde, uygulama planları yerine eylem planlarını araç olarak kullanarak plan kararlarının hayata geçirilmesi konusunda planlılara ve yerel yöneticilere avantajlar sağlayan bu planlama yaklaşımları giderek daha fazla kabul görmekte ve en doğru

planlama yaklaşımları olarak kabul edilmektedir. Ancak bu durum, bu yaklaşımlarının eleştirilemez olduğu anlamına gelmemektedir.

Tüm esnek planlama yaklaşımlarının, iletişim ve etkileşim temelli *katılım*, *müzakere* ve *uzlaş* gibi kavramlar ile güçlü bağıntıları bulunmaktadır. Ancak bu kavramların normatif tanımları planlama pratiği için sağlam bir temel oluşturamamaktadır. Açıktır ki, bu soyut kavramlara dayanan sosyal süreçler ile ilgilenmenin arka planında, ideal bir toplumsal düzen tahayyülü bulunmaktadır ve bu toplumsal düzen, iletişim ve etkileşime açık, kamusal sorumluluk alabilen aktif bireylerden oluşan bir yapıya karşılık gelmektedir. Bu toplumsal düzen için gerekli olan kavramlar net olarak ortaya koyulmuş olsa da, bu düzenin nasıl ve hangi koşullarda gerçekleşeceği konusu muğlaktır ve bu durum, özellikle, Türkiye bağlamı için geçerlidir.

Esnek planlama yaklaşımlarının tümünde yer alan katılım, temel olarak plan kararı üretme aşamasında devreye girmekte ve planlamanın etkileşimli karar alma süreci olarak tanımlanabilmesine olanak sağlamaktadır (Gedikli, 2004:22). Böyle bir işleve sahip olan katılım, tüm planlıların sahiplendiği ideal bir duruma karşılık gelse de, Türkiye planlama bağlamı içerisinde planlamaya katılım süreçlerini gerçekleştirirken problemler ve aksayan yanları bulunmaktadır. Birinci problemler, mevcut planlama sisteminin niteliklerinden kaynaklanmaktadır. Halihazırda, resmî plan yapma ve onama yetkisi verilmiş birçok kamu kuruluşunun bulunması ve bu kuruluşlara aynı yerleşim merkezi içerisinde farklı önceliklere sahip mekansal plan yapma yetkilerinin verilmiş olması sonucunda planlama bütünselliğini kaybetmiş, gerçekleştirilen çok sayıda plan değişikliği ise planların parçalara ayrılmasına ve bu parçaların mekansal olarak ilişkisizlenmesine neden olmuştur. Kentlilerin, bu mevcut karmaşa durumu içerisinde, planlara yaygın katılımını beklemek aşırı yüksek bir beklenti düzeyidir (Levent, 2010b), çünkü katılıma konu olacak planlar kentliler tarafından bilinir ve algılanır olamamaktadır. Ayrıca, katılımcı pratikler, küçük gruplarda anlamlıdır. Ölçek büyüdükçe, katılımı pratikte işletmek zorlaşmaktadır (Tekeli, 2007:10). Planlama ile ilgili konular ise genellikle tüm kentlileri ilgilendirdiğinden, bu büyük grupların planlama süreçlerine katılımı tam olarak sağlayabilmek pratik olarak zorlaşmaktadır. Bu iki durumda karşılaşılabilecek sorunlar aşılsa bile, meşruiyetini bilimsel bilgidan ve teknik akıldan alan, doğal ve kültürel miras alanlarının korunması, kentsel altyapı sistemlerinin planlanması ve kentsel sistemin varlığını sürdürmesi için gerekli olan düzenlemeler gibi katılıma kapalı olması gereken konular bulunmaktadır (Tekeli, 2007:15). Bu üç konunun varlığı, kenti parçalar halinde ele alma ve planlamayı teknik bir kolaja dönüştürme niyetleri ile çelişmekte ve mekansal planlamanın bütüncül kent idealinin hiçbir zaman katılımcı kent pratiklerine konu edilmemesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Planlama pratiği içerisinde ele alınması problemler bir diğer konu, müzakeredir. Bir konu ile ilgili fikir alışverişinde bulunma anlamına gelen müzakere, esnek planlama yaklaşımlarının etkileşimli bir süreç olarak

kavramsallaştırılmasında temel olgulardan birisidir (Healey, 2003:104). Esnek planlama yaklaşımlarını destekleyenler, müzakerenin planlama sürecinin her aşamasında yer alması ve bu müzakerelere tüm toplumsal katmanların dahil olması gerektiğini ileri sürmekte ve müzakereyi bu yaklaşımlara sosyal meşruiyetini sağlayan temel olgu olarak değerlendirmektedirler (Ataöv, 2007; Healey, 2003). Ancak pratikte müzakere süreçlerini, her zaman ve her koşulda sağlıklı bir biçimde işletebilmek mümkün olamamaktadır. Yönetim işlevindeki şeffaflığın planlama konularında sağlanamadığı ve bazı planlama konularının kentsel mitler haline geldiği durumlarda, müzakere konusu planlama gündeminin dışına çıkarılmakta; potansiyel kentsel getirilerin yükseldiği durumlarda ise, ekonomik, politik ve sosyal olarak güçlü sınıfların müzakere sürecini tahakküm altına alma tehlikesi bulunmaktadır. Bu iki durum, müzakere sürecini sağlıklı işletememenin temel nedenleridir (Levent, 2010b).

Planlama pratiği ile ilişkili bir diğer problemlili konu da, düşünce birliği içerisinde olma anlamına gelen uzlaşıdır. Uzlaşı ile ilgili temel mesele, konu planlama olduğunda, uzlaşının kamusal nitelik kazanıp kazanmadığıdır. Kamusal uzlaşı, zaman zaman kamu yararı yerine konulmaya çalışılsa da, nasıl ve hangi koşullarda gerçekleşeceği belirli olmayan bir olgudur. Farklı ilgi gruplarının bir araya gelerek deneyim ve beklentilerini paylaşmaları ve beraber ortak görüş oluşturmalarına dayanan uzlaşının (Ataöv, 2007:142) sonunda elde edilen kararın iletişimsel akılcı sayılabilmesi için, bu kararın her biri eşit konumda ve eşit bilgilendirilmiş farklı paydaşlar tarafından, ideal konuşma koşullarının sağlandığı bir ortamda üzerinde ayrıntılı bir biçimde durularak alınması gerekmektedir (Innes, 1996:461). Uzlaşı ile ilgili temel problem, uzlaşı platformuna hangi konularda, hangi aktör ve paydaşların katılacağına çok belirgin olmaması ile ilişkilidir. İdeal bir durum olarak, kamusal sorumluluğa sahip tüm paydaşların bu platforma katılması gerekirken, pratikte bu platform bireysel çıkarını en çoğa çıkarmak amacıyla kent yöneticileri ile güçlü organik bağları olanların yönlendirdiği, kent yoksullarının sorun ve taleplerini, genellikle, dile getiremediği bir ortam olmaktan öteye gidememektedir (Levent, 2010b). Ayrıca bu platformlarda oluşturulan açık iletişim sonucunda, hakim sınıflar avantajlarını kaybederlerse, ya hoşlarına gitmeyen ve avantajlarını yitirmelerine neden olan gerçekleri bastırmaya ya da bu gerçeği dile getirenleri dışlama eğilimine girebilmektedirler (Fainstein, 2005:125). Bu durum, uzlaşının, pratikte işlerlik kazanamamasının temel nedenidir.

Bu temel kavramların uygulamadaki sorunlu yanları, en temelde, toplumsal düzen içerisinde içsel olarak var olan güç ve iktidar ilişkileri nosyonunun -bilinçli ya da bilinçsiz olarak- ihmal etmesi ile ortaya çıkmaktadır. Toplumsal düzen içerisindeki hegemonik örüntüler ve eşit olmayan güç dağılımları, farklı birey ve grupların geleceğe dönük farklı vizyonları olması, ancak bu vizyonları gerçekleştirmek için her birey ve grubun eşit fırsatlara sahip olmaması ve bazı grupların daha fazla kaynak ve olanağa sahip olması ile ortaya çıkmaktadır. Bu koşullar altında farklı

grupların planlama sürecinde eşit olarak temsil edilebildiğini ve katılım, müzakere ve uzlaş konularının teoride bahsedildiği biçimde ele alınabileceğini ileri sürmek neredeyse olanaksızdır (Healey, 2003 içerisinde referans verilen Flyvbjerg, 1998; Albrechts, 2004:750).

Ayrıca, iletişimsel planlama teorisine dayalı tüm esnek planlama yaklaşımları bu reel problem ile ilgilenmek yerine kentsel sosyal durumdan soyutlanmış iletişim ve etkileşim temelli süreçler ve bu süreçler içerisinde kent plancılarının yeni rolleri ile ilgilenmektedir. Beauregard'a göre, bu ilgi, giderek daha az sayıda teorisyenin fiziksel mekan ve kent konularına yoğunlaşmasına neden olmaktadır (Beauregard, 1990). Bu durum, plancının mekanı kontrol gücünü elinden kaçırmaya başlaması, eşzamanlı olarak planlama alanının başka meslek grupları tarafından doldurulma taleplerinin ortaya çıkması ve planlamanın piyasa mekanizmaları karşısında güç kaybetmesi sonucunu doğurmaktadır. Sosyo-mekansal bağlama ve kente çok az gönderme yaparak süreçlere odaklanması, bağlamı ve bağlamı etkileyen yapısal güçlerin ihmal edilmesi, planlamanın sonuç ürünü olan kentten yalıtılması ve tözel içerikten -ki mekan bu tözel içeriğin en önemli parçasıdır- uzaklaştırılması, bu esnek planlama yaklaşımlarının zayıf noktalarını oluşturmaktadır (Fainstein, 2005:121; Huxley ve Yictahel, 2000). Esnek planlama yaklaşımları içerisinde varolan planlama kararlarının zaman içerisindeki değiştirilebileceği temel ilkesine dayanarak kentin ana fiziksel yapısının oluşturulması gibi konularda bile tartışmadan kaçınmak ise (Tekeli, 2007), plancıların piyasa mekanizmalarının hakim olduğu parçacıl bir kentsel gelişme sürecine direnebilme zeminini ortadan kaldırmaktadır.

Planlamayı bu tarz bir pratik içerisinde ele almak ve kentsel gelişme konusunu bütüncül olmayan bir perspektiften önerilen kentsel projelere bırakmanın, nazım planlama mantığına uyumlu olduğunu, bu projelerin nazım planlar ile eşgüdümlü bir biçimde önerildiğini ve kapsamlı bir politikalar bütünü çerçevesinde ele alınarak kentin genel işleyişine katkıda bulunabildiğini söylemek zordur. Aksine bu projeler, kentleri nazım planların çizdiği çerçeveden adım adım uzaklaştırmakta ve kentlerin planlama stratejileri ile hedeflenen dengelerini bozmaktadır. Kente parçalar haline müdahale etmenin, kentsel mekanın bütünlüğünün ve devamlılığının zedelenme, kentsel mekansal kurguyu olumsuz etkileme olasılığı da bulunmaktadır. Ayrıca, kentsel parçaların çevresi ile güçlü mekansal ilişkileri kuramaması durumunda kentsel bütünlüğü bozan dağılma süreçlerinin güçlendiğini unutmamak gerekmektedir (Levent, 2010a).

Tüm bu kuramsal ve kılışal sorunlar bir arada değerlendirildiğinde, özellikle Türkiye bağlamında planlama anlayışının güç kaybının, sadece planları uygulamaya istekli siyasi otoritenin yokluğu, yerel yönetimlerin mekansal planlamaya bakışı ve bu planları uygulamadaki isteksizlikleri, finansal kaynakların yetersizliği gibi planlama sistemi dışı dinamiklere bağlanamayacağı, hemen hemen her toplumsal katmanda himayecilik ilişkilerinin bulunduğu bir sosyo-mekansal bağlamda, kamusal sorumluluk

alabilen aktif bireyler arasında sosyal etkileşime dayanan ve gerçekleştirilmesi himayecilik ilişkilerinin varlığında olanaksız olan iletişimsel akılcı planlama süreçlerinin önerilmesinin de planlama düşüncesinin güç kaybetmesinin gizil kalmış bir diğer nedeni olabileceğini ortaya koymak gerekmektedir.

Bu noktada, planlama açısından irdelenmesi gereken konu, planlama teorisi ve pratiği arasındaki uyumsuzlukların nasıl giderilebileceği konusudur. Bunu aşmanın en kolay ve tutarlı yolu, evrensel bir planlama teorisinin mümkün olamayacağı gerçeğinden hareketle, Türkiye koşullarına uygun bir planlama teorisi geliştirmektir (Bademli, 2002). Farklı politik iklimlerin farklı planlama biçimleri ürettiği gerçeğinden hareketle (Friedmann, 1998) bu tarz bir çaba içerisine girmek, gelişmiş kapitalist toplumların bağlamı için üretilmiş planlama teorilerini devşirmek yerine, Türkiye'nin fiili durumuna uygun planlama teorisi geliştirmek anlamına gelmektedir. Bu teorisinin geliştirilmesi için, pragmatik bir biçimde, planlama pratiklerini tarihsel olarak kayıt altına almak ve bu kayıtlar üzerinden başarı ve başarısızlıkları etüt etmek uygun bir başlangıç noktası olarak ortaya çıkmaktadır. Bu sayede, bilmekle (logos) ile yapmak ve uygulamak (technos) arasında organik bağı kurabilmek ve her uygulamalı bilim alanında olduğu gibi, planlamada da teorisinin pratikten damıtılması ve pratiğin ise teoriye dayandırılması sağlanmış olacaktır (Bademli, 2002:105). Üstelik bu çaba, planlama teorisi ve pratiği arasındaki ilişkinin bağlamsal olarak yeniden kurulması anlamına da gelmektedir. Çubuk'a göre, ülkeler, ancak kendi koşullarında ürettikleri ve o koşullardan doğan bir planlama anlayışına sahip olabilirlerse, fiziksel çevrenin düzenlenmesi ile ilgili olarak kendi doğru çözümlerini bulabilmektedirler. Başka bir ülkenin sistemini alıp getirmek hiçbir zaman çözüm olamamıştır (Çubuk, 2002:165).

Bu şekilde oluşturulacak planlama teorisinin belirli nitelikleri olmalı ve yere özgü mekansal soruların bağlamsal yanıtlarını aramalıdır. Fainstein'a göre, hangi koşullar altında, bilinçli insan aktivitesinin tüm kentliler için daha iyi kentler ürettiği ve tipik planlama çıktılarının nasıl açıklanacağı ve değerlendirileceği planlama teorisinin yanıtı araması gerektiği iki temel sorudur. Bu soruların yanıtlanması aşamasında, planlama pratiği için normatif ölçütler oluşturmaya çabalamak ve sadece iletişime ve planlıların rollerine odaklanmak yerine, kent planlıların mesleki üretimi ve üretkenliğini etkileyen güçler yanında, iyi kentin ne olduğunun formüle edilmesi gerekmektedir (Fainstein, 2005:121). Planlıları ve kentleri bir arada ele alarak, planlıların kentsel formu nasıl şekillendirdiğini, planlamayı sınırlayan ekonomik-politik güçlerin neler olduğunu ve planlama kararlarının dağılımsal etkilerinin nasıl tanımlanabileceğini irdelemek (Fainstein, 2005:122) ve daha iyi kentin üretilebilmesi için planlama prosedürleri ve sonuçlarını ilişkilendirmek daha doğru bir rota gibi durmaktadır (Fainstein, 2005:127). İyi kentin ne olduğunun formüle edilmesi, planlamanın sahip olması gereken temel niteliklerin tanımlanması ve dikkatle ele alınmasını gerektirmektedir. Bu niteliklerden ilki kamu yararı olmalıdır ve esnek planlama yaklaşımlarında ihmal edilen planlama - kamu yararı ilişkisi yeniden ele alınmalıdır.

Planlama ve Kamu Yararı

Planlamanın temel işlevlerinden birisi, kentleri bilinçli olarak seçilmiş gelişme örüntüleri ile yeniden düzenlemektir. Birkaç on yıl öncesine kadar, kamu yararını gözetilen bir çerçeveden yapıldığına dair güçlü bir güven duyulması nedeniyle plancılara bu örüntülere ilişkin yaptıkları tercihler önemli düzeylerde sorgulanmamıştır. Ancak son dönemlerde, planlama güç kaybetmeye başlamıştır. Bu güç kaybının bir nedeni de, planlama ve kamu yararı arasındaki uyumlu ilişkinin zayıflaması ve bunun sonucunda planlamanın sosyal meşruiyetini kaybetmesidir.

Kamu yararı, tarihsel olarak, planlama müdahalesinin gerekçelendirilmesinde kullanılan ve planlama pratiğini meşrulaştıran en temel kavramdır (Mazza, 1990; Campbell ve Marshall, 2002; Alexander, 2002). Kamu yararı, İkinci Dünya Savaşı sonrasında değişen planlama yaklaşımları ile öne plana çıkmaya başlamış ve bu dönemde, planlamanın meşruiyetinin dayandığı temel önerme "devletin arazi ve gayrimenkul gelişimine müdahalesi, bireysel çıkar karşısında kamu yararını korumak için gereklidir" önermesi olmuştur. Ancak siyasa yapanlar bu kavrama operasyonel bir anlam yükleyemedikleri için, son zamanlarda kamu yararının planlama pratiği içerisindeki pozisyonu değişmeye, kamu yararı kavramı aşınmaya ve meşrulaştırıcı bir kavram olarak değeri daha da sorgulanır hale gelmeye başlamıştır (Campbell ve Marshall, 2002:163; Moroni, 2004). Bu sorgulamanın özünde, giderek daha fazla parçalanmış toplumlar için kavramın kullanılabilir ve faydalı olup olmadığını incelemek bulunmaktadır. Oysa ki, kamu yararının bireysel çıkarlardan üstün tutulması gerekliliği, çağdaş yönetimin olduğu kadar, kent planlamanın da temel ilkelerinden birisidir (Ersoy, 2000).

Planlamanın temel işlevlerinden birisi, kentleşmeye ilişkin mekansal siyasalar üretmek olduğu için, kamu yararı tartışmaları, planlama meslek alanı içerisinde de oldukça yoğun bir biçimde yapılmaktadır. Bu tartışmalar içerisinde plancılara rolleri, kamu siyasaları yapma konusunda uzmanlaşmış siyaset bilimcilerinin yaptıkları her değerlendirmede doğrudan kamu yararına gönderme yapmak ve kamu yararı ile ilgili tüm zorluklar ile yüzleşmek durumunda olması ile benzeşmektedir (Cassinelli, 1958:48).

Kamu yararı, anayasaların sosyal devlete yüklemiş olduğu görevler ile ilgili, ancak politik olarak nötr olmayan bir kavramdır. Kavramın muğlak doğası, statik bir tanımlama yapmayı zorlaştırmaktadır. Bu zorlukları yaratan üç ayrı kaynak bulunmaktadır: *çok-boyutluluk*, *çelişen ele alışlar* ve *devingenlik* (Keleş, 2000:7). Çok-boyutluluk konusu, her ne kadar ilk algılamada bir hukuk sorunu gibi gözükse de, kamu yararının politik, ideolojik ve etik boyutları olması ve bu boyutların kavramın tanımlanmasında güçlük yaratarak anlaşılabilirliğini engellediği anlamına gelmektedir. Çelişen ele alışlar, farklı yönetim basamaklarının kamu yararını farklı biçimlerde

değerlendirmesi ve somutlandırması ile ortaya çıkmaktadır. Bir başka deyişle, bir yönetim basamağı için kamu yararı olan, bir diğer yönetim basamağı için kamu yararı olmayabilmektedir. Devingenlik meselesi, kamu yararının zaman içerisinde değişebileceğine, her zaman ve her koşulda geçerli olabilecek bir kamu yararından bahsetmenin mümkün olmadığına; aynı zamanda, kısa vadede kamu yararına gözükken bir uygulamanın uzun vadede kamu yararına olmayabileceğine gönderme yapmaktadır (Keleş, 2000:7-8).

Ancak, tüm bu zorluklara karşın, kamu yararının tanımlanmasında kullanılabilir, farklı ontolojik duruşlara sahip birden çok kuramsal yaklaşım bulunmaktadır (Keleş, 2000:3). Keleş'e göre, kamu yararının tanımlanmasında kullanılabilir birinci yaklaşım, bireycil yaklaşımdır ve bu yaklaşım, devlet konusunda teorik önermelerde bulunan Hobbes, tümdengelimci amprisist Hume ve faydacılık kuramının kurucusu ve insan davranışlarını hedonist felsefe ile açıklayan Bentham gibi düşünürlerin kamu yararına bakışı ile gelişmiştir. Anglosakson düşünce sistematığı ile güçlü ilişki içerisinde olan bu yaklaşımda, kamu yararı, bireylerin çıkarının ortak paydası olarak görülmektedir. İkinci yaklaşım, Jean Jaques Rousseau ve William Pareto tarafından savunulan ve kamu yararını ortak yarar olarak gören yaklaşımdır. Kamu yararını çoğunluğun yararından farklı gören bu yaklaşımda, kamu yararı, bireylerin yararından önce varolan ve onları aşan bir yarar olarak ele alınmakta ve eğitim, sağlık, adalet, savunma gibi devletin yürüttüğü hizmetlerin yönetildiği başlıca amaç olarak kavramsallaştırılmaktadır. Kamu yararının tanımlanmasında kullanılabilir üçüncü yaklaşım marksist yaklaşımdır. Kamu yararını kurulu düzenin devamındaki çıkar olarak gören bu yaklaşımda, temsili demokrasi anlayışının genel olarak burjuvazinin çıkarlarına hizmet ettiği, bu çerçevede ele alınan kamu yararının mutlu azınlığın yararı olduğu, ancak emeğin iktidara el koyması ile kamu yararının kitleleşeceği ve kamu yararı ile toplum yararının örtüşeceği ileri sürülmektedir. Bu ele alış içerisinde, kamu yararının nesnel olmayacağı ve değer yargılarına dayanması gerektiği ortaya konulmaktadır (Keleş, 2000:3-5).

Tüm bu kuramsal tanımlamalara karşın, kamu yararının planlamayı pratik olarak yönlendirecek kavramsallaştırma düzeyine getirilmesi zordur. Mekanın sosyal sistemlere kattığı olumsal nitelikler, mekansal konularda ilişkili olarak her zaman ve her koşulda geçerli olabilecek bir tanımlama olanaksız kılmaktadır ve bu durum, kamu yararının planlama pratiği içerisinde gözardı edilmesinin birincil nedeni olarak ortaya konulmaktadır (Keleş ve Geray, 2000).

Kamu yararı kavramının, planlama düşüncesinin merkezinde konumlandırılması önündeki temel zorluk, kamu yararının, bir hukuk süjesi ve bir varlık arasındaki pozitif ve fiili ilişki olarak tanımından değil, mekansal konular ile ilişkili olarak kamunun tanımından ve bir hukuk süjesi olarak kamunun nasıl bir kapsama sahip olduğunun belirsiz olmasından kaynaklanmaktadır (Azrak, 2002:57; Cassinelli, 1958). Son dönemler ile

birlikte, toplumun homojen bir grup olarak ele alınamaması, kütleler halinde parçalanmış ve giderek artan bir biçimde ufanma eğiliminde olması ve toplumun bireyler, taraflar, topluluklar, aktörler gibi çoğulcu bir yapı olarak tanımlanması, bir yandan toplumun analiz nesnesi olarak ele alınmasını zorlaştırırken, diğer yandan, farklı bireysel ve grup çıkarlarının bulunduğu ortak bir zemin tanımlamayı, diğer bir deyişle, toplumsal yapı ile kamu yararı arasındaki alanın örtüşmesini de engellemeye başlamıştır (Moroni, 2004:153; Göksu, 2002:80). Bu zorluk ve engeller, planlama alanı içerisinde kamu yararına ilişkin belirsizlikleri arttırmaktadır.

Ancak kamu yararına ilişkin bu belirsizlikler, tarih dışı mutlak kategorilerden olmayan ve tarihsel-toplumsal bir mücadelenin sonunda belirlenen (Keskinok, 2002:83), açık bir biçimde, halkın ortak çıkarı niteliği taşıyan (Azrak, 2002:58) ve temelde bireylerin bir arada yaşayarak oluşturduğu toplumun varlığını sürdürmesine ve toplumdaki kurulu düzenin korunmasına yönelik olan (Keskinok, 2000:15; Keleş, 2000) kamu yararının planlamanın içsel niteliklerinden biri olarak ele alınmasını engeller düzeylerde değildir.

Bir başka deyişle, kamu yararı, kolayca vazgeçilecek, hangi süreçler ile gerçekleşeceği belirli olmayan katılım, müzakere ve uzlaşmaya yerini bırakacak bir kavram değildir. Bu çerçevede, üzerinde durulması gereken noktalar, kamu yararı ile güçlü ilişkileri olan planlama yaklaşımının temel niteliklerinin ne olması gerektiği ve kamu yararının planlama pratiğini yönlendirmesi için nasıl ele alınması gerektiği konularıdır.

Kamu yararının pratik olarak yönlendireceği planlama yaklaşımı, en temelde, kenti bütüncül bir biçimde ele alan, toplumun tarihsel olarak ürettiği maddi değerlerin sınırlı sayıdaki çıkar gruplarının tekeline toplanmasına neden olan mekanizmaları sorgulayan ve bu maddi değerlerin toplumsal platformda hakça dağılmasını amaçlayan bir yaklaşım olmalıdır. Ancak, böyle bir yaklaşım, kamu yararını içselleştirilebilirlik kapasitesine sahiptir.

Planlamayı pratik olarak yönlendirebilecek kamu yararının ortaya konulmasında izlenebilecek temel yöntem ise, kamu yararını tözel olarak tanımlamaya çalışmak yerine, zaman içerisinde değişebileceğini de dikkate alarak, kamu yararını planlama süreci içerisinde belirlenen ve alternatif plan önerilerinin değerlendirildiği bir ölçüt haline getirmektir. Böyle bir yöntem, kamu yararını pratikte hayata geçirmek adına anlamlı bir çıkış noktasıdır (Moroni, 2004; Alexander, 1992:129). Daha açık bir ifade ile, her planlama ölçeğinin problemlerine uygun olarak kamu yararı kavramının yeniden tanımlanması ve alternatifler seti içerisinde kamu yararı sağlamayan seçeneklerin dışlanması, kamu yararının planlamayı pratik olarak yönlendirebilmesine olanak sağlayabilecektir (Keskinok, 2000:34; Keleş, 2000:10). Bu sayede, çoğu zaman çok genel ve soyut bir düzeyde ifade edilen (Ersoy, 2000:57), ancak soyutlandığı ölçüde geçerliliğini yitiren kamu yararı (Keleş, 2000:8) somutlanabilecek ve farklı ölçeklerdeki karar ve uygulamalara bağlı olarak etkilenen kesim ve etkilenmenin niteliği değişse

de, kamu yararını yeniden üretmek mümkün olabilecektir (Keskinok, 2000:34).

Ayrıca, kent planlamada sıklıkla karşılaşılan bir durum olarak, farklı amaç ve hedeflere sahip birey ve gruplar söz konusu olduğunda, plançının bu grupların mekanda neyi talep edebileceğini irdemesi ve bu talepleri birarada değerlendirerek planın vizyonuna uygun seçimler yapması kamu yararının planlama pratiğine temel olmasına olanak sağlayabilecek bir diğer yöntemdir. Bu sayede, planlama, kentsel rantın, hizmetlerin, altyapının ve planlamanın sunabileceği tüm diğer değer ve faydaların toplumsal platformda hakça ve sosyal adalet ekseninde dağılımını sağlayabilecektir (Moroni, 2004:163). Ancak bu yöntemin uygulamada işe yarayabilmesi için, planlamanın, toplumun tüm sınıf ve katmanlarını bütüncül bir biçimde ele alabilecek düzeyde kapsayıcı olması gerekmektedir (Keleş, 2000:8). Bu tarz bir kapsayıcılık, planlama sürecinin görece şeffaf hale getirilmesine ve planlama kararlarının farklı grupların kente yönelik taleplerinin de dikkate alınarak şekillendirilmesine olanak sağlayacaktır.

Bu yöntemlerin hayata geçirilmesi aşamasında, kamu yararı ve bireysel çıkar arasındaki ilişki dikkatle irdelenmelidir. Kamu yararının bireysel çıkarlardan bağımsız olduğu açıktır ve toplumun yalnız bir kesiminin amaç ve çıkarlarına hizmet eden, o yönde sonuçlar doğuran karar ve uygulamalar kamusal nitelik taşımazlar. Ancak kamu yararı ile bireysel çıkar arasındaki dengenin de sağlanması gerekmektedir (Ersoy, 2000:58). Bu dengenin sağlanamadığı durumlarda, kamu yararına dayalı olarak gerçekleştirilen idari düzenleyici işlemlerin bir direnç ile karşılaşması olasılığı artmaktadır. Bu nedenle, Keskinok'a göre, kamu yararının sınırlarının belirlenmesinde, esas olan bireysel hak ve özgürlüklerin kullanımı ile kamusal yararların bağdaştırılması olmalıdır. Her zaman ve her koşulda olanaklı olmasa da, bireysel hak ve özgürlükler ile kamusal yararlar arasındaki bağdaştırma sağlam bir şekilde oluşturulursa, kamu yararı adına alınan kararların ve gerçekleştirilen uygulamaların toplumsal meşruiyeti de sağlam olur. Ancak, bireysel hak ve özgürlükler ile kamu yararı arasındaki uyumsuzluk meselesi, özellikle mekansal planlama konuları ile ilişkili olarak ortaya çıkmaktadır. Bireysel hak ve özgürlüklerin kamu yararına aykırı olduğu bu gibi durumlarda, kamu yararının, mülkiyet hakkının sınırlarının belirlenmesinde ve bu hakkın özüne yapılacak karışmalarda bir ölçüt olarak kullanılması gerekliliği gözönünde tutulmalıdır (Keskinok, 2000:15-6; Keleş, 2000:2).

Sonuç

Toplumsal hayatın tüm boyutlarında değişimlere neden olan küreselleşmenin, farklı ölçeklerdeki mekansal yapılar üzerinde de etkileri olmuştur. Bu etkiler, en temelde, küresel düzen içerisinde, ulus-devletin güç kaybetmesi ile ilişkilidir. Bu güç kaybının sonucu, kent ve bölgelerin ön plana çıkarak yeni ekonomik düzenin işleyişinde önemli odaklar haline gelmesi ve

birbirleri ile yoğun ekonomik-sosyal ilişkileri kuran, artan ve giderek çeşitlenen ekonomik ilişkileri kontrol etmeye çalışan ve ekonomik hakimiyet için yarışan yapılara dönüşmeye başlamasıdır.

Kentler arasında yarışmanın ön plana çıkarıldığı dönemde, ekonomik anlamda kendi başlarına varolma çabası içerisine giren kentlerde gözlemlenen en önemli olgulardan birisi, sosyo-mekansal eşitsizliklerin giderek artması ve kentlerin sahip oldukları doğal, tarihi ve kültürel değerlerden ekonomik gereklilik uğruna vazgeçme noktasına gelmesidir (Keskinok ve Ersoy, 2006:66).

Kentin ve kentlilerin sosyal, kültürel ve psikolojik gereksinmelerini dikkate almayan bu yeni tercihler, çoğu zaman, kentin mevcut durumu ile bağıntısız bir biçimde önerilen kentsel projeler ile somutlanmaktadır. Bu tarz kentsel projelerin analitik ve sentetik çalışmalar ve uzun erimli kestirimlere dayanan, bütüncül kent ideallerine sahip üst ölçekli nazım planların öngördüğü mekansal kurgu ile uyumlu ve kentin genel işleyişine katkıda bulunur bir biçimde önerildiğini söylemek zordur. Bunun temel nedeni, genellikle kamuoyunun bilgisi dışında ve şeffaf olmayan süreçlerle önerilen bu projelerin biçimlenmesinde çoğunluğun tercihleri yerine ekonomik çıkar gruplarının taleplerinin etkili olması yeralmaktadır.

Özellikle büyük kentler için giderek artan bir biçimde gündeme gelen bu kentsel projelerin ortaya çıkışının, küresel ekonomik düzenin kuralsızlaştırma ilkesine bağlı olarak piyasa mekanizmalarını planlamanın önüne geçirme talepleri ve merkezi-yerel yönetimlerin kentsel mekan üzerindeki kontrol erkinin güç kaybetmeye başlaması ile de ilişkili olduğunu söylemek olasıdır. Ekonomik olarak güç kaybetmekte olan ulus-devlet, kentsel gelişmelerin maliyetini belirli bir düzeye kadar karşıladığı için küresel sermayenin talep ettiği bu sürece planlama mevzuatında yapılan her türlü yeniden düzenleme ile destek olmakta, yerel yönetimlerin içinde buldukları ekonomik ve politik koşullar ise, bu kentsel projelere direnebilmeyi ve alternatiflerini üretebilmeyi olanaksız kılmaktadır.

Kenti parçalar halinde ele alan ve rant yüzeylerinden oluşan mozaikler olarak kavramsallaştıran, kente müdahaleyi ise farklı sermaye gruplarının taleplerine yanıt veren parçacıl kararların ürünü ve tekil talepleri kolajlayan bir eylemler bütünü haline getiren bu bağlam içerisinde, planlama bütüncül kent ideallerinden giderek uzaklaşmaktadır. İletişimsel akılcılığa dayalı esnek planlama yaklaşımlarının da, bütüncül kent ideallerini geri plana atmış olması, bu noktada, planlama teorisi ve pratiğinin -bilinçli ya da bilinçsiz olarak- birbirini karşılıklı desteklediği bir ortam yaratmaktadır.

Bu ortam içerisinde, planlamanın sağlayabildiği tüm değer ve faydaların toplumsal gruplar arasında hakça dağıtılması ve kamu yararının maddi temellerinin sağlıklı bir biçimde oluşturulabilmesi çoğu zaman mümkün olamamakta, kamu yararının gözardı edilmesi ise, planlamanın sosyal meşruiyetinin erozyona uğramasına neden olmaktadır. Ancak, planlama ve

kamu yararı arasındaki ilişkinin koparılmasının sadece planlama açısından olumsuz sonuçlarının olamayacağını, aynı zamanda kentlerin geleceğini de tehdit edeceği ortadadır. Her ne kadar ele alınması zor bir konu olsa da, planlama ve kamu yararı arasındaki ilişkinin yeniden ele alınması ve planlamanın salt hakim ekonomik çıkar grupları yararına yapılan bir pratik olmadığını kanıtlaması gerekmektedir (Moroni, 2004).

Bu zorlu çaba içerisinde, kent plancıları, toplumsal yapıya ilişkin (bireysel) istek ve arzularını planlamanın kapsamına yerleştirip onu belirlemek hatasına düşmeden toplumsal yapının nasıl oluşacağını belirleyen kamu yararı - toplum yararı ilişkisini samimi bir biçimde planlama düşüncesinin tam olarak merkezine almak durumundadır (Keskinok, 2002:91). Ancak bu sayede, planlama, küreselleşme diye tanımlanan makro süreçlerin yarattığı olumsuz etkilerden sıyrılıp, gündemine toplumsal adalet, eşitlik gibi önemli kavramları alabilecek, planlama ve plan kavramları sosyal-kamusal bir nitelik kazanabilecek ve kamusal, ortak ve kolektif hayatın sağlıklı bir biçimde yeniden üretilmesini olanaklı kılacak mekansal düzenlemeleri içerebilecektir (Moroni, 2004). Bu tarz bir ele alışın planlamaya yeni açılımlar sağlaması, plancıların farklı toplumsal gruplarla güçlü ortaklıklar ve kader birlikleri oluşturmasına ve, dolayısı ile, toplumsal düzlemde destek bularak siyasi baskı gruplarına karşı güçlenebilmesine olanak sağlaması büyük bir olasılıktır. Üstelik bu sayede, kentsel sorunlara mekansal çözümler üretme işi olan planlamanın önceliğinin, kentin ve kentlilerin önceliğine bağlı olarak ele alınma zorunluluğuna bir yanıt verilmiş olacaktır. Bunun başarılacağı ve kamu yararı ile planlama arasındaki mesafenin açıldığı durumlarda planlamanın, "mekanı üreten meslekler" içerisinde geri plana düşmesi olasılığı artacaktır (Fainstein, 2005).

Kaynakça

- Albrechts, L. (2004) "Strategic (Spatial) Planning Reexamined", *Environment and Planning B*, c. 31., s. 743-758.
- Alexander, E. R. (1992) *Approaches to Planning*, Gordon and Breach, Philadelphia.
- Alexander, E. R. (2002) "The Public Interest in Planning: From Legitimation to Substantive Planning", *Planning Theory*, vol 1(3), s. 226-249.
- Ataöv, A. (2007) "Planlamada Sosyal Bilimcinin Değişen Rolü: Toplumdan Biri Olmak", *METU JFA*, c. 24., no. 1., s. 139-152.
- Azrak, Ü. (2002) "Kamu Yararı Kavramı ve Planlama Oturumu", *1968'den 21. Yüzyıla Ulusal Fiziki Planlama Semineri*, TMMOB Mimarlar Odası, Ankara, s.57-62.
- Bademli, R. (2002) "Koruma Politikaları ve Fiziksel Planlama Oturumu", *1968'den 21. Yüzyıla Ulusal Fiziki Planlama Semineri*, TMMOB Mimarlar Odası, Ankara, s.105-113.
- Bartoli, H. (2000) *Rethinking Development: Putting an End to Poverty*, UNESCO, Economics, Paris.
- Beauregard, R. A. (1990) "Bringing the City Back", *Journal of the American Planning Association*, c. 56., no. 2., s. 210-215.
- Bilsel, C. (2006) "Kentsel Dönüşüm, Çözülen Kentler ve Parçalanan Kamusal Alan", *Mimarlık*, c. 327., Ankara
- Campbell, H. ve Marshall, R. (2002) "Utilitarianism's Bad Breath? A Re-Evaluation of the Public Interest Justification for Planning", *Planning Theory*, vol 1(2), s. 163-187.

- Cassinelli, C. W. (1958) "Some Reflections on the Concept of the Public Interest", *Ethics*, cilt 69., sayı 1., s. 48-61.
- Castells, M. (1994) "European Cities, The Informational Society, and the Global Economy", *New Left Review*, vol. 1/204 (March-April), s. 18-32.
- Castells, M. (1997) *The Power of Identity, The Information Age: Economy, Society and Culture*, Vol. II., Blackwell Publishing, USA.
- Çubuk, M. (2002) "Fiziksel Planlamada Şehircilik ve Mimarlık Oturumu", *1968'den 21. Yüzyıla Ulusal Fiziki Planlama Semineri*, TMMOB Mimarlar Odası, Ankara, s.162-165.
- Ersoy, M. (2000) "Plan Değişiklikleri ve Yargı Denetimi", içinde *Mekan Planlama ve Yargı Denetimi*, s. 44-71, (der.), Melih Ersoy ve Çağatay Keskinok, Yargı Yayınevi, Ankara.
- Fainstein, S. S. (2005) "Planning Theory and the City", *Journal of Planning Education and Research*, vol. 25. pp. 121-130.
- Flyvbjerg, B. (1998) "Empowering Civil Society: Habermas, Foucault and the Question of Conflict", içinde *Cities for Citizens: Planning and the Rise of Civil Society in a Global Age*, s. 185-211, (der.), M. Douglass ve J. Friedmann, Wiley, London.
- Friedmann, J. (1998) "Planning Theory Revisited", *European Planning Study*, c. 6., no. 3., s. 245-253.
- Gedikli, B. (2004) *Strategic Spatial Planning and Its Implementation in Turkey: Şanlıurfa Provincial Development Planning Case*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Göksu, S. (2002) "Toplumsal-Ekonomik Süreçler ve Fiziksel Planlama Oturumu", *1968'den 21. Yüzyıla Ulusal Fiziki Planlama Semineri*, TMMOB Mimarlar Odası, Ankara, s.78-81.
- Habermas, J. (1984) *The Theory of Communicative Action, Vol. 1: Reason and Rationalisation of Society*, Polity Press, Cambridge.
- Habermas, J. (2002) *Küreselleşme ve Milli Devletlerin Akıbeti (Siyasal Denemeler)*, Bakış Yayınları, İstanbul.
- Hall, P. (1996) *Cities of Tomorrow*, Blackwell Publishing, Oxford, UK.
- Healey, P. (2003) "Collaborative Planning in Perspective", *Planning Theory*, c. 2., no. 2., s. 101-123.
- Huxley, M. ve Yiftachel, O. (2000) "New Paradigm or Old Myopia? Unsettling the Communicative Turn in Planning Theory", *Journal of Planning Education and Research*, c. 19., s. 333-342.
- Innes, J. (1996) "Planning Through Consensus Building", *Journal of the American Planning Association*, c. 62., no. 4., s. 460-472.
- Keleş, R. (1997) *Kentleşme Politikası* (4. Baskı), İmge Kitabevi, Ankara.
- Keleş, R. (2000) "Kent ve Çevre Değerleri Bağlamında Kamu Yararı Kavramı", içinde *Mekan Planlama ve Yargı Denetimi*, s. 1-14, (der.), Melih Ersoy ve Çağatay Keskinok, Yargı Yayınevi, Ankara.
- Keleş, R. (2001) "Küreselleşme ve Yerel Yönetimler", içinde *Cevat Geray'a Armağan*, s. 563-574, Mülkiyeliler Birliği Yayınları No:25, Ankara.
- Keleş, R. ve Geray, C. (2000) "Sunuş", içinde *Mekan Planlama ve Yargı Denetimi*, s. i-ii, (der.), Melih Ersoy ve Çağatay Keskinok, Yargı Yayınevi, Ankara.
- Keskinok, Ç. (2000) "Kent Planlama ve Uygulamasında Menfaat İhlali ve Dava Açma Ehliyeti", içinde *Mekan Planlama ve Yargı Denetimi*, s. 15-35, (der.), Melih Ersoy ve Çağatay Keskinok, Yargı Yayınevi, Ankara.
- Keskinok, Ç. (2002) "Toplumsal-Ekonomik Süreçler ve Fiziksel Planlama Oturumu", *1968'den 21. Yüzyıla Ulusal Fiziki Planlama Semineri*, TMMOB Mimarlar Odası, Ankara, s. 91-92.
- Keskinok, H. Ç. (2006) "Küreselleşme Kısacasında Kent ve Planlama", içinde *Kentleşme Siyasetleri*, s. 68-75, Kaynak Yayınları, İstanbul.
- Keskinok, H. Ç. ve Ersoy, M. (2006) Yerelleşme ve Küreselleşme, içinde *Kentleşme Siyasetleri*, s. 57-67, Kaynak Yayınları, İstanbul.
- Koroğlu, B.A. ve Yılmaz G. (2004) "Yeni Bir Planlama Anlayışı/Ara"yışı", *Planlama Dergisi*, c. 27., s. 29-34.
- Levent, T. (2009) "1980'lerden 2000'lere Mersin Ekonomik Yapısındaki Değişmeler", *Mersin Sempozyumu 2008*, Bildiriler Kitabı, Cilt II, s. 1125-1143.

- Levent, T. (2010a) "Kent Planlamadan Kentsel Projeciliğe: Değişimin kamusal Alanda yarattığı Erozyonlar", 8. Dünya Şehircilik Günü 32. Kolokyumu "Kentsel Yeniden Yapılanma: Kazananlar, Kaybedenler" Bildiriler Kitabı, Cilt I, s. 81-91.
- Levent, T. (2010b) "Esnek Planlama Yaklaşımları Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme: Bu Yaklaşımların Türkiye Bağlamında Yanılsamaları", 8. Dünya Şehircilik Günü 33. Kolokyumu "Kentleri Korumak/Savunmak" Bildiriler Kitabı, s. 633-653.
- Levent, T. ve Sarıkaya Levent, Y. (2010) "Bölgesel Gelişimde Ulus-Devletin Rolü: 1999-2009 Yılları Arası Kamu Yatırımları Üzerinden Bir Değerlendirme", *Megaron*, 5(3), s. 103-115.
- Mazza, L. (1990) "Planning as a Moral Craft", *Planning Theory*, vol 2., no. 3., s. 47-50.
- Moroni, S. (2004) "Towards a Reconstruction of the Public Interest Criterion", *Planning Theory*, vol. 3., no. 2., s. 151-71.
- Newman, P. ve Thornley, A. (1996) *Urban Planning in Europe: International Competition, National Systems and Planning Projects*, Routledge, London.
- Ohmae, K. (1995) *The End of The Nation State: The Rise of Regional Economies*, Simon and Schuster Inc., New York.
- Öktem, B. (2005) "Küresel Kent Söyleminin Kentsel Mekanı Dönüştürmedeki Rolü: Büyükdere-Maslak Aksı", içinde *İstanbul'da Kentsel Ayrışma: Mekansal Dönüşümde Farklı Boyutlar*, s. 25-76, (der.) H. Kurtuluş, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Sassen, S. (1991) *The Global City: New York, London, Tokyo*, Princeton University Press
- Sklair, L. (1999) "Competing Conceptions of Globalization", *Journal of World-Systems Research*, vol. 5., no 2(Summer), s. 143-162.
- Şengül, T. (1998) "Siyaset ve Mekansal Ölçek Sorunu: Yerelci Stratejilerin Bir Eleştirisi", içinde *Küreselleşme*, s.111-58, (der.), E. A. Tonak, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Tekeli, İ. (1999) *Modernite Aşılırken Siyaset*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Tekeli, İ. (2007) "Bir Demokrasi Projesi Olarak Kent Planlama", *Sivil Toplum*, c. 17-18. s.7-20.
- Tickell, A.ve Peck, J. A. (1992) "Accumulation, Regulation and the Geographies of POST-Fordism: Missing Links in Regulationist Research", *Progress in Human Geography*, Sayı: 16(2), s. 190-218.
- Tobin, J. (1998) "Financial Globalization: Can National Currencies Survive?", içinde *Annual World Bank Conference on Development Economics*, s. 63-76, (der.), B. Pleskovic ve N. Stern, The World Bank, Washington D.C.
- Türkün, A. ve Kurtuluş, H. (2005) "Giriş", içinde *İstanbul'da Kentsel Ayrışma: Mekansal Dönüşümde Farklı Boyutlar*, s. 9-24, (der.) H. Kurtuluş, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Uluslararası Gayrimenkul Yatırımcıları Derneği (2012) "Uluslararası Gayrimenkul Yatırımcılarının İstanbul'a İlgisi Artarak Zirveye Ulaştı" [<http://www.reia.org.tr/v/?news=14>], (e.t. 12.02.2012).
- Villa, D. R. (1993) "Postmodernizm ve Kamu Alanı", *Gelecek*, s.57-69.
- Wong, C. (1998) "Old Wine in a New Bottle? Planning Methods and Techniques in the 1990's", *Planning Practice & Research*, c. 13., no. 3., s. 221-36.